

Múzsák ajándéka

Ráduly János fordítása

Mihai Eminescu
(1850–1889)

Az Estcsillag (Luceafărul)

Volt egyszer, mese szól róla,
Ha nem volt, nem mondanám,
Felséges családnak sarja,
Volt egyszer egy királylány.

Mint gyermek, csak egyedül volt,
Féltett kincs, nagy fényesség,
Akár csillagok közt a Hold,
S a Szűz, szentek közt szentség.

Árnyékos boltívek alól
Ablakhoz lép csöndesen,
S az eget kémleli, ahol
Az Estcsillag megjelen.

S messze, túl távol tengeren
Az Estcsillag félragyog,
Hullámverte ösvényeken
Ráfigyelnek a hajók.

Nézi a lány ma is, holnap,
S vágy önti el a szívét,
Napok múlva, pár hét alatt
A csillag is érte ég.

S a lány könyökére dőlve
Őt bámulja percekig,
Fölizzik nagy szenvedélye,
Szíve-lelke megtelik.

Az Estcsillag sziporkázva
Ontja esti fényeit,

S ott, ahol a kastély árnya,
Fölötte várakozik.

*

S lám, a lány nyomát követve
Besiklik szobájába,
Hideg sugárból font leple
Ráterül a leányra.

A királylány pihenni tér,
Rádól puha ágára,
Ő megsimogatja keblét,
S két pilláját lezárja.

Fali tükrebből is a fény
A testét takargatja,
Végigpásztáz két zöld szemén,
Üde arcát kutatja.

Mosolyogni kezd a leány,
A fény borzong tükreben,
És elidőz álmainál,
Hogy megigézzé mélyen.

Szól most a lány, beszél vele,
A fohásza messze száll:
— Ó, éjtem édes ura, te,
Miért nem jössz? Gyere már!

Szállj alá, szép Estcsillagom,
Itt egy sugár, azon jöjj,

Töltsd be a lelkem, a lakom,
S éltém fölött tündökölj!

Az Estcsillag megremegett,
Felizzott erős fénye,
Előbb villámként lebegett,
S eltűnt a tengermélybe.

S a tenger, ott, hol elmerült,
Gyűrűzött fodrot vetve,
S a mélyből mindjárt előtűnt
Egy daliás levante.

Küszöb gyanánt az ablakot
Lépte által könnyedén,
Kezében egy különös bot,
Nádkoszorú a hegyén.

Ifjú vajdának tűnt előbb,
Aranyhaja lobogott,
Csupasz vállán bogra kötött
Kéklő lepelt hordozott.

Arca teljesen áttetsző,
Mint a viasz, hóféhér,
Szeme ég, mégis halott ő,
Nem színezi már a vér.

— Távoli világból jöttem,
Engem hívtál, vársz reám,
A kéklő ég apám nékem,
S a tenger édesanyám.

És hogy téged nézhesselek,
Arcod milyen eleven,
Földre szálltam, én, Fény-gyermek,
S a víz szülöttje lettem.

Itt vagyok hát, drága kincsem,
Rád vár az én világom,
Én, Estcsillag, érted jöttem,
Légy az én menyasszonyom.

Jöjj koráll-kastély fényébe,
Leszel halhatatlanná,
S az óceán minden fénye
Csak szavadat hallgatná.

— Ó, szép vagy, még álmokban sem
Teremnek szebb angyalok,
Az úton, mit mutatsz nékem,
Én sohasem járhatok.

Szavad, ruhád mind idegen.
Fényedben sincsen élet,
Halott vagy te, én eleven,
S megfagyasztana szemed.

*

Elmúlt egy nap, elmúlt három,
Jött megint az éjszaka,
S a csillag az éghatáron.
Fényt sugárzik az arca.

A lány, mert álmodott vele,
Rá még jól emlékezett,
S a hullámok urát lesve
Szíve vágyra gerjedett.

— Szállj alá, szép Estcsillagom,
Itt egy sugár, azon jöjj,
Töltsd be a lelkem, a lakom,
S éltém fölött tündökölj.

A csillag minden szót értett,
Fájó fénye kialudt,
Az ég nagy pörgésbe kezdett,
Örvény örvény után fut.

Vörös láng lobban hirtelen,
Szétfut a mindenségbe,
S a káoszból előterem
Egy daliás levante.

Sötét haján a korona
Mintha égne, világít,
Amint jár az űrben úszva,
Napsugarak fűrésztik.

Sötét gyolcs alól megvillan
Mind a két márványkarja,
Gond emészti, jön borúsan,
Fehér, sápadt az arca.

Kerek, csodás szemén a fény
Kacérkodik szüntelen,
Két telhetetlen szenvedély:
Világít a sötétben.

— Azért, hogy halljam szavadat,
Elhagytam égi hazám,
Tudnod kell, hogy apám a Nap
S az Éj az édesanyám.

Itt vagyok hát, drága kincsem,
Jöjj velem, vár világom,
Én, Estcsillag, érted jöttem,
Légy az én menyasszonyom.

Csillagfüzér ékesíti
Majd a hajad, meglátod,
Náladnál szebb nem lesz senki,
Minden téged bámul ott.

— Ó, szép vagy, még álmokban sem
Teremnek szebb démonok,
Az úton, mit mutatsz nékem,
Én sohasem járhatok!

Megpendült, lám, szerelmedért
Szívem-lelkemnek húrja,
Égek ragyogó szemedért,
Beköltöztél valómba.

— Ó, leszálnék, de nem lehet,
Hisz magad is tudhatod,
Halandó a te életed,
S én halhatatlan vagyok.

— Zavar éke szavaidnak,
Hol is kezdjem beszédem,
Bár világos minden mondat,
Lényegüket nem értem.

Akarod-e, szeresselek,
S egyik legyünk a vágyban?
Válaszd hazádul a földet,
S légy a halandó társam.

— Jaj, hogy adnám öröklétem
Csak egy csókéért cserébe?

Bár tudod, te vagy életem
Legnagyobb szenvedélye.

Bűnben ha újra fogannék,
S más törvény szabna rendet,
Örökléttől szabadulnék,
S élnék, mint az emberek.

Azzal elszállt, el... tovaszállt
A királylányért égve,
Helyéből kitepte magát,
S vissza nem tért a földre.

*

Eközben egy ravasz, sunyi
Háziszolga, gyermek még,
Ki a kupákat megtölti
Borral, ha jön a vendég,

Egy apród, ki úrnőjének
Uszályával hengegett,
Bitangféle, talált gyermek,
Vakmerő is keveset,

Arca, mint két bazsarózsa,
Hogy a kánya csípje meg,
Leselkedik Katalinra,
Majd a nyomába ered.

Be gyönyörű lett a leány,
Büszke is, tűz vesse fel!
Hej, te szolga, kész a talány:
Próbálkozz szerencsével.

Jövet-menet egy sarokban
Átöleli derekát.
— Mit akarsz velem titokban?
Dologra fel, eredj hát!

— Mit? Hogy a gond ne emésszen
Folyton folyvást, nap mint nap,
Ne vess és csókolj meg engem,
Bár egyszer, az arcomat.

— Nem, nem ismerem e dolgot,
Hagyj békét s nyugtot nekem,

Ó, mert én az Estcsillagot
Halálosan szeretem.

— Ha nem tudnád, megmutatom,
Hogy mi is a szerelem.
Ne essék hát neked zokon,
S légy türelmesebb velem.

Ahogy a vadász az ágon
A madárnak hurkot vet,
Megsimogatod bal karom,
Majd átölelsz engemet.

Szemed merüljön szemembe,
Ihassam tekinteted,
S amint tartlak átölelve,
Két lábod megemeled.

Arcod ha felém közeleg,
A te arcod ráterül,
S nézzük egymást, míg az élet,
Mohón, telhetetlenül.

S a szerelmet, annak titkát
Hogy megismerd egészen,
Csókomra, amit a szám ad,
Csókkal válaszolj nekem.

Hallgatta a fiút a lány,
Bámult megrökönyödve.
Szégyenérzet gyúlt ki arcán,
Habozott: engedjen-e?

Aztán így szólt: — Felfigyeltem
Rád eddig is, te legény,
Sok fecsegésed élveztem,
S tán hozzám is illenél...

Van egy csillag, mely született
A végtelen homályból,
S most az árva tengereknek
Útjelzője, világol.

Nos, érte könnyes a szemem,
Titkon ezért lehunyom,
Tudom, hozzá siet minden
Hullám az óceánon.

Hát ő az, ki szerelmével
Elúzi a bánatom,
De az égre úgy fölivel,
Hogy én meg nem foghatom.

S ahogy hidegen tovaszáll,
Szomorúan néz felém,
Én öröktől szeretem már,
S ő távolodik egén.

Nappalom, akár a sztyeppe,
Olyan sivár, kietlen,
Éjjel esem bűvöletbe,
Jaj, miért is? Nem értem.

— Gyermekség csak, amit hallok,
Bujdossunk el örökre,
Nem talál majd sem itt, sem ott
Senki ránk, sem nevünkre.

Okosak leszünk, meglátod,
És vidámak szerfelett,
Szüleidet s a csillagot
Örökre elfelejtet.

*

Már elindult az Estcsillag,
Lám, szárnyakat növesztett,
És csak egyetlen perc alatt
Bejárt több ezer évet.

Fölötte égő csillagok,
És csillagok alatta,
Futó villámként bolyongott
Az űrben fényalakja.

S látta — káosz birodalmán
Ahogy végigcsörtetett —
A teremtés első napján
Mint tűnnek fel a fények.

Tengermódra nőtt körötte
A fény árja, egyre gyúlt,
S míg őt a vágy röpítette,
A világ megsemmisült.

Ahol most van, ott nincs határ,
Szem nem láthat semmit sem,
Az idő hiába próbál
Megszületni: erőtlén.

Nincs egyéb, mint a fáradt éj,
Annak szomja kínozza,
S előtte ott tátong a mély
Felejtés óceánja.

— Oldozz föl, Atyám, engemet,
Terhes már az öröklét,
Áldani fogom szent neved,
Míg léssen föld, s léssen ég.

Ó, kérlek, adj nekem, Atyám,
Egy más sorsot, másat adj,
Hisz rég tudom, hogy te halál
És élet forrása vagy.

Vedd el halhatatlanságom
S tüzet égő szememnek,
Mert én felette kívánom
Az emberi életet...

Atyám, a káoszból jöttem,
S én oda visszavágyom,
A csend volt, aki szült engem,
S újból csendre szomjazom.

— Hyperion, mélység lelke,
Egymagad külön világ,
Ne várj tőlem semmi jelre,
Nem adhatok én csodát.

Mért akarsz te olyan lenni,
Mint a földi emberek?
Ott lenn halandó mindenki,
Meghalnak, kik születnek.

Ők csak légvárat raknak
Legszebb eszményeikből,
Ha a hullámok kimúlnak,
Nyomukban más hullám tör.

Sorsuk néha vidám és jó,
Balsors is sújtja őket,

Tér, idő — nem nekünk való,
S meghalni nekünk vétek.

A mát megszüli, tudhatod,
Az örök tegnap méhe,
Halál-éj ha megöl napot,
Új nap gyúl a helyére.

Létük örök, ó, azt hiszik,
De mind a sírba vesznek,
Minden meghalni születik,
S meghal, hogy szülessenek.

Hyperion, maradj, maradj,
Itt fönny minden ezt várja,
Az ősanyag formája vagy,
Az öröklét csodája.

...Kérj mást, ha nem elég, mi vagy,
Bölcsesség szíved vágya?

Hát adjak-e oly hangot neked,
Amelynek dallamára
Megindulnak erdők, hegyek,
S tenger szigetvilága?

Tettel igazolhatod-e,
Van igazság, hatalom?
S a megosztott föld lehet-e
Még egyszer birodalom?

Adok árbócot, sereget,
Indulj, menj. Bejárhatod
A földet, a tengereket,
De halált nem adhatok.

S kiért akarsz meghalni, mondd,
Fordulj, s nézz a földre le,
Vésd eszedbe végleg, hogy ott
Mi vár az életedre.

*

Hyperion visszafordult
A kiszabott helyére,
S akár tegnap, ismét kigyúlt,
És szétterült a fénye.

S az alkony után este lett,
 Osonva jött az éjjel,
 A tengerből a hold kikelt
 Reszkető, sápadt fénnel.

A fák között az ösvények
 A fénytől felszikkasztak,
 A hársfásor nyújt rejteket
 Egy szép fiatal párnak.

— Ó, fejemet hadd kebleden,
 Hogy megpihenjen, drága,
 És bűbáj legyen testemen
 A két szemed sugára.

Hideg, hűvös fényvarázsod
 Hatoljon az elmémbe,
 Felejtsem a bút, bánatot,
 Nyugodt lehessenek végre.

Maradj itt, mellettem ülve,
 És tedd, a bú ne fájjon,
 Mert első szerelmem vagy te,
 És legutolsó álmom.

Hyperion mindezt látta,
 Hogy kigyúlt az arcuk is,
 Megölelik egymást, vágyva,
 Eggyé vál a két hamis.

És rájuk virág-permeteg
 Esőz, a hárs virága
 Hull, hulldogál a két gyermek
 Fürtös, hosszú hajára.

A lány bódulat-ittasan
 Felpillantott az égre,
 Ott az Estcsillag magasan,
 S a lány esdekel, kérve:

— Szállj alá, szép Estcsillagom,
 Itt egy sugár, azon jöjj,
 Hatolj át illatos lombon,
 S éltem fölött tündökölj.

A csillag a fényét szórja,
 Erdőn, dombon szétterül,
 Rávetül a hullámokra,
 Míg magányuk elmerül.

Most nem szállt le, amint régebb,
 Nem vágyta tenger árját:
 — Agyag-báb, számít-e néked,
 Én-e, vagy más a mátkád?

Nektek a föld szűk lakotok,
 És ál-mámorban éltek,
 Az égben, fönny, én más vagyok,
 Halhatatlan és hideg.

(1883)

A fordító jegyzete

A vers nyolcvanegyedik versszaka után két különálló sor látható:

Kérj mást, ha nem elég, mi vagy,
 Bölcsesség szíved vágya?

Eme két sor valójában a nyolcvanegyedik versszak harmadik-negyedik sora helyébe kívánkozik: úgy fordítottam, hogy ritmus és rím szempontjából is oda találjon. Tehát a nyolcvanegyedik versszak így is felfogható:

Hyperion, maradj, maradj,
 Itt fönny minden azt várja,
 Kérj mást, ha nem elég, mi vagy,
 Bölcsesség szíved vágya?

Az Eminescu-filológiában több hasonló eljárás fordul elő, a kritikai kiadások tartalmazzák is a fontosabb eltéréseket.

Ráduly János

Stănescu — Eminescuról

Nichita Stănescu (1933–1983) a román költészet másik nagy óriása, mindig csodálattal hajolt meg az eminescui életmű előtt. Néhány meglátását az *Antimetafizika* című kötetéből válogattuk, amelyben Stănescu válaszol Titu Aurelian Dumitrescu kérdéseire, s amely magyarul is hozzáférhető: a Kriterion Könyvkiadó gondozásában jelent meg 1987-ben Bíró Béla fordításában.

Íme, az egyik vallomáserejű megnyilatkozás: „Nincs olyan nap, hogy legalább egyszer ne hivatkoznék rá, bármiről legyen is szó. Voltak egész időszakok az életemben, amikor szinte testi valójában érzékelttem a jelenlétét. Eminescu sokkal közvetlenebb lángelme, mint amilyenek az életében készült fényképek, illetőleg a halála után született művészi ábrázolások mutatják. Olyankor érezni, hogy kezében oly eleven a vers, hogy a klasszikus formát lerázva tör a végtelen térbe, érezni megkeseredett, szomorú lelkét és lépten-nyomon szellemi erejét, páratlan éleslátását.”

Beszélgetés közben az úgynevezett „alapkönyvek” is szóba kerültek: olyan alkotók művei, amelyek meghatározó jelentőségűek voltak a költői pálya kialakulásában. Stănescu, aki Eminescu verseit „betéve tudta”, ezt mondta a költő-előd 1883-ban megjelent *Poesii* című kötetéről: „A KÖLTEMÉNYEK a román irodalom vonatkozásában minden kétséget kizáróan alapmű.”

Az interjúkészítő Dumitrescu egyes Eminescu-versek iránti vonzalmáról is érdeklődött. Stănescu az *Óda*, a *Szonettek*, *Az Estcsillag* mellett a *Kámadéva* című verset is megnevezte. Azt értékelte benne „...ahogyan a költői képzelet és látomás hirtelen átvált jelen idejűvé, és a shakespeare-i újjáalkotás vagy a Baudelaire-vers mindenben egyenlő párjává magasodik. Továbbá megjegyzem a *Kámadéváról*, hogy rendkívül magvas költemény, de a benne rejlő magvakból csupán néhány csírázott ki az Eminescu utáni költészetben, a többi viszont a közeli vagy távoli jövőben fog kihajtani”.

Nos, ennek a rendkívül jelentős versnek eddig — tudtommal — négy magyar fordítója akadt: Brán Lőrinc (1909), Kara Győző (1923), Kibédi Sándor (1934), Franyó Zoltán (1955).

Az 1966-ban megjelent *Eminescu költeményei* című összesítő kötetben a már Franyó-féle magyar variáns látott napvilágot.

Közöljük — a magunk tolmácsolásában — a vers újabb magyar változatát.